

Lunds universitet
Sociologiska institutionen
Kandidatuppsats 15 poäng
HT 2011

Kommunismens legalitet och legitimitet

Ny dags diskursiva försvar av SKP under det finsk-sovjetiska kriget
1939–1940

Victor Pressfeldt

Abstract:

I uppsatsen redogörs för hur Sveriges kommunistiska parti under tiden för det finsk-sovjetiska kriget (1939–1940) hävdade sig genom legitimitets- och legalitetsanspråk via partiorganet *Ny dag*. Genom att använda en genealogisk metod och diskursteori visar jag hur dessa anspråk kopplades till i huvudsak tre grupper av föränderliga element. För det första ett ostadigt vänfiendekomplex. För det andra centrala begrepp såsom demokrati, arbetarklass och folk. För det tredje specifika (re)konstruerade historiska kontinuitetsanspråk. Jag tydliggör också hur SKP, genom *Ny dag*, underkastat sig ett legalitetskoncept vilket är utsatt för diskursiv kamp.

Nyckelord: diskurs, genealogi, kommunism, legalitet, legitimitet, *Ny dag*, Sveriges kommunistiska parti

Innehåll

Inledning.....	1
Syfte och frågeställning.....	2
Disposition	2
Teori, metod & tidigare forskning.....	3
Genealogi	3
Diskursanalys	4
Legalitet och legitimitet	6
Vän- Fiende	7
Material, urval och bearbetning	8
Historisk kontext	9
”Katastrofernas tidsålder”	9
Den gamla mot den nya ordningen	10
Socialdemokratiens Sverige	10
Den tysk-sovjetiska pakten.....	11
Historisk kontinuitet och permanent förändring	12
Analys: <i>Ny dags</i> försvar av SKP	13
Försvaret av SKP:s och Sovjetunionens konfliktposition	13
De inomrättsliga angreppen.....	15
Razziorna.....	18
”Lex <i>Ny dag</i> ”	20
Försvaret mot de inomlegala angreppen, en kortare sammanfattning.....	21
Den utomrättsliga attacken: Brandattentatet mot Norrskensflamman	21
Sammanfattande slutsats	24
Den nödvändiga legaliteten	24
Ett ofrivilligt fiendeförhållande.....	25
Källor.....	26

Litteratur.....	26
Tryckt litteratur	26
Icke tryckt litteratur	27

Inledning

Varje tid har sina marginaliserade politiska och sociala rörelser. Under det sena artonhundratalet kämpade en bred demokratirörelse mot politisk stigmatisering. När den svenska arbetarrörelsen växte stämplades den av en nationalistisk borgerlighet som osvensk. Under det andra världskriget kämpade antifascister och kommunister mot interneringar och polistillslag. Antikrigsaktivister registrerades av IB under Vietnamkriget och globaliseringskritiker övervakades och utsattes för hårda straff under 00-talet. Idag slår polisen, på tveksamma grunder, till mot muslimer samtidigt som slöjförbud diskuteras runt om i Europa. Dessa marginaliserade, ickehegemoniska, grupper har av den lagstiftande och normerande makten upplevts och behandlats som ett hot – som en fiende.

Denna uppsats är en studie i politisk marginalisering under tiden för det finsk-sovjetiska kriget (1939–1940). Av de svenska partier som under tidsperioden fortfarande hade politisk betydelse var Sveriges kommunistiska parti (SKP) det som stod längst ifrån den lagstiftande makten. Kanske har den svenska antikommunismen aldrig varit så stark som under just denna period. Detta gör partiet intressant att studera då det öppnar upp för en förståelse av den politiska diskursen i sin helhet.

Historiker har visserligen studerat SKP under denna tidsperiod men partiets roll under det finsk-sovjetiska kriget har aldrig studerats i en specifik diskursteoretisk kontext om makt och motmakt. Uppsatsen är således inte endast en specifik studie av SKP eller Sverige under det andra världskriget utan framför allt en studie i diskursiv makt. Detta är också en studie om hur den politiska diskursen tvingade SKP att agera och hur SKP försökte omforma den politiska diskursen för att överhuvudtaget kunna agera.

SKP kom under en mycket kort tidsperiod att förflyttats från att vara ett reellt politiskt alternativ till att bli förpassat till politikens ytterkant. Marginaliseringen, om inte möjliggjorde, så förenklade för de hårda angrepp vilka riktades från såväl staten som en reaktionär militant höger. Denna uppsats är dock inte en studie av angreppen i sig – utan en studie i hur en marginaliserad politisk rörelse försvarar sig mot dessa i sin utåtriktade retorik. Jag hoppas genom uppsatsarbetet kunna bidra med en större förståelse för såväl SKP:s specifika politiska marginalisering, som för det politiska i sig.

Syfte och frågeställning

Mitt syfte är att skapa en förståelse för hur (marginaliserade) politiskt sociala rörelser formulerar legalitets- och legitimitetsanspråk. Jag ämnar även skapa en större insikt för hur politiska sociala rörelser hanterar och ger uttryck för politiska kriser. I detta hoppas jag skapa en ökad förståelse för den politiska diskursen i sig. Från ett historiesociologiskt perspektiv kommer jag därför att studera hur SKP, genom partiorganet *Ny dag*, svarar på angrepp mot den svenska kommunismen. Jag avser att ge svar på följande frågeställning:

- Hur försöker *Ny dag*, genom uttryck i tidningen, hävda SKP som organisation och enhet genom legalitets- och legitimitetsanspråk under tiden runt det finsk-sovjetiska kriget?
- Hur (re)presenterar *Ny dag* vän-fiendeförhållanden inom det politiska?

Disposition

Uppsatsen inleds med en presentation av den metod och teori vilken ligger till grund för uppsatsens analys. Detta följs av en mer specifik presentation av uppsatsens material, materialets bearbetning samt urval. Därefter presenteras ett för analysen relevant historiskt sammanhang, vilket är menat att kontextualisera det analyserade materialet. I denna första del är föregående forskning kontinuerligt invävt. Jag förhåller mig alltså till den forskning vilken presenteras som metod, teori och historisk kontext. Efter detta kommer uppsatsens analys, som är tematiskt uppdelad, att presenteras i tre huvudsakliga kapitel vilka avslutas med kortare sammanfattningar. Till sist sammanfattas uppsatsens huvudsakliga slutsatser.

Teori, metod & tidigare forskning

I denna uppsats tar jag min utgångspunkt i en genealogisk syn på historia vilken även ligger till grund för övriga metodologiska och teoretiska ansatser – varför genealogin kommer att presenteras först. Övriga teorier, nämligen de rörande diskurs, legalitet och legitimitet, samt vän-fiende-relationer, förenas i att samhälleliga enheter och begrepp ses som föränderliga och att de i regel är utsatta för konflikt. Teorin och metodologin utgör grund för såväl uppsatsens frågeställning som analys.

Genealogi

Denna uppsats bygger i huvudsak på en genealogisk-metodologisk utgångspunkt så som den är uttryckt av idéhistorikern Michel Foucault. I artikeln *Nietzsche, genealogy, history* bygger Foucault vidare på filosofen Fredrich Nietzsches historiekritik och beskriver den tidigare historieskrivningens problematik, samtidigt som han riktar en uppmaning till framtida forskare att anlägga en specifik källkritisk metod på (historie)forskningen. Den genealogiska utgångspunkten synliggör att tidigare historia i huvudsak är en efterhandskonstruktion vilken har formulerats för att tjäna vissa syften, exempelvis som ett sätt att legitimera den rådande maktordningen genom att konstruera föreställningen om en historisk kontinuitet. Genealogin sätter sig på så sätt i opposition till den teleologiska synen på historia, vilken har gjort gällande att historien utvecklas i positiv riktning, att ny kunskap bygger på en ackumulation och kontinuitet från gammal kunskap och att det rådande samhället står på historietvecklingens höjd.¹

Foucault delar upp genealogin i tre huvuddelar vilka han menar bör vägleda forskaren, nämligen ”den parodiska, den upplösande (eller avskiljande) samt den offrande”². Den parodiska delen har att göra med att den tidigare traditionella historieskrivningen inte har varit mycket mer än en efterhandskonstruktion, en parodi på historien. Detta innebär att en genealogisk forskare måste ifrågasätta historiska anspråk vilka förekommer i det analyserade materialitet. Orsaken till de historiska anspråken bör istället sökas i det analyserades samtid.³ Genealogins upplösande (eller avskiljande) del har att göra med att konstruktionen av subjekt

---

¹ Foucault, Michel, ”Nietzsche, genealogy, history”, I *Language, Counter-memory, Practice: Selected Essays and Interviews*, (red.) Bouchard, Donald F., Basil Blackwell, Oxford, 1977, s. 138ff

² Jag använder här historikern Sara Edenheims översättning av Foucaults engelska översättning: ”parodic”, ”dissociative” samt ”sacrificial”. Edenheim, 2005, s. 14 – 18 & Foucault (1977), s. 160 – 164.

³ Foucault (1977), s. 160–161.

och identiteter har sin grund i efterhandskonstruktionen av historia. Foucault kritiserar tidigare historikers försök att hitta rötterna till människors identitet i historien och menar att en genealogisk forskare istället måste avskilja människors identitet från dessa historiska anspråk. Istället bör forskaren försöka synliggöra bristen på kontinuitet ("discontinuity") i konstruktionen av subjekt och identiteter.⁴ Slutligen innebär den offerande delen av genealogin att kunskap och vetenskap, sanningsanspråk och påståenden, aldrig är neutrala. Dessa är, enligt Foucault, alltid kopplade till moraliska system som konstruerar föreställningen av vad som är rätt och fel, ont och gott, som en del av samhällets komplexa maktsystem. Inget fält i samhället (eller historien) bör på så sätt undgå forskarens kritiska blick och inga uttalanden får antas vara neutrala.⁵

Genealogin kommer på så sätt att fungera som en grundläggande vägledning för mitt källkritiska arbete gällande uppsatsens analys. Denna metod öppnar upp för att analysera hur *Ny dag* konstruerar sin argumentation genom kunskaps- och sanningsanspråk, genom synen på historia och (re)konstruktionen av subjekts- och identitetspositioner. Den genealogiska grunden för uppsatsen kommer att ligga till grund för övriga metodologiska och teoretiska ansatser.

Diskursanalys

Uppsatsens metodologi utgår från statsvetarna Ernesto Laclau och Chantal Mouffes definition av diskurs, vilken lämpar sig väl för att studera diskursiva konflikter. Laclau & Mouffe ser diskursen som en totalitet vilket innebär att såväl språket som sociala praktiker formar och konstituerar diskursen. Denna diskursteori lämnar på så sätt inget utrymme till att någonting kan existera utanför diskursen. I *Hegemony and Socialist Strategy* från 1985 presenterar Laclau & Mouffe ett antal begrepp vilka är centrala för min diskursanalys, begrepp som samtidigt delar in de diskursiva uttrycken i ett antal idealtyper. De begrepp som behöver förklaras närmare, på så sätt att de är viktiga för uppsatsens analys, är artikulation, element, moment, nodalpunkt samt flytande signifikant.

---

⁴ Foucault (1977) s. 162–164.

⁵ Foucault (1977) s. 162–164.

Artikulationer är allt som sägs och görs inom diskursen, alla praktiker (även språkliga) som utgör och formar själva diskursen.⁶ Vidare går det att beskriva artikulationerna som varandes en av två huvudsakliga idealtyper, nämligen moment och element. Ett element är en differentierad position som inte är uttalad, ett begrepp som saknar fast betydelse och därför är benäget att förändras. Elementen kan i sin idealform förklaras som fritt flytande inom diskursen. Ett moment går att beskriva som en ögonblicksbild av ett element, ett begrepp där betydelsen har fixerats genom förhållandet till andra moment. Momenten kan vara uttalade begrepp, subjekspositioner, identiteter och de är alla definierade av just sin diskursiva kontext, alltså moment till vilka de är kopplade.⁷ Artikulationers form som antingen element eller moment är, som beskrivits ovan, endast idealtyper. I sin fulländade form skulle elementen omöjliggöra all form av kommunikation, på så sätt att det inte skulle finnas någon minsta gemensamma nämnare för språket. I en diskurs fylld av element skulle det därför råda totalt kaos. Laclau & Mouffe menar därför att artikulationerna rör sig åt att fixeras som moment, en process som aldrig kan slutföras då det i praktiken hade förutsatt att några nya artikulationer inte sker – vilket omöjliggör hela diskursens existens. Artikulationerna är istället partiellt fixerade, alltså i ett tillstånd mellan element och moment. Förståelsen av det som möjliggör den partiella fixeringen kräver att begreppen nodalpunkt och flytande signifikant förklaras.⁸

De begrepp vilka rör sig inom diskursen tenderar att fixeras kring det Laclau & Mouffe beskriver som privilegierade begrepp, nämligen nodalpunkter. Nodalpunkterna är centrala begrepp inom en diskurs vilka bidrar till den partiella fixeringen av flytande signifikanter, alltså centrala begrepp kring vilka det råder kamp om. Ett exempel på en flytande signifikant kan vara människan, vars betydelse partiellt fixeras av den etablerade definitionen av människan inom parallella diskurser, exempelvis mellan läkarvetenskapen och politiken vilka båda drar och partiellt fixerar begreppets mening till sig.⁹

---

⁶ Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal, *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*, 2nd edition, Verso, London, 2001 (1985), s. 94–97, 105ff.

⁷ Laclau & Mouffe s. 107ff.

⁸ Laclau & Mouffe, s. 112.

⁹ Laclau & Mouffe, s. 112–113.

Legalitet och legitimitet

Som beskrivits ovan kommer jag att studera hur *Ny dag* försöker hävda SKP:s politiska och samhällseliga position genom legitimitets- och legalitetsanspråk. Jag gör alltså en skillnad mellan den retorik som på olika sätt underordnar sig och förhåller sig till diskursens legala principer och de som faller utanför dessa. Detta för att möjliggöra en förståelse för hur *Ny dag* hanterar de angrepp vilka partiet, bland annat från polis och rättsväsende, är utsatta för. Uppdelningen mellan legitimitet och legalitet är dock på intet sätt självklar och i synnerhet det liberala borgerliga samhället har synonymiserat begreppen.¹⁰ Den höger-radikala juristen Carl Schmitt beskrev på trettio-talet hur legalitetens position kristalliserades som det enda legitima. Inom den politiska diskursen är därför, enligt Schmitt, varje upprorsargument automatiskt illegitimt. Detta grundar sig i den liberala föreställningen om ett samhälle utan stabila minoriteter och klassmotsättning – där makten på ett effektivt sätt etablerat föreställningen om att den representerar allas intressen.¹¹ Utifrån Laclau & Mouffes diskursteori har alltså legaliteten partiellt fixerats genom just den starka kopplingen till en partikulär (liberal) föreställning av legitimitet. Marxismen-leninismens, vilken SKP representerar, beskrivning av samhällets klasskonflikter är alltså inte allmänt erkänd inom den politiska diskursen. För att vinna politisk och samhällselig legitimitet behöver därför SKP förhålla sig till en utgångspunkt vilken står i tvärt kontrast mot deras egen. Det faller inom denna studies ramar att studera hur *Ny dag* hanterar detta dilemma.

Även Michel Foucault gör, i sin beskrivning av biomakten, en poäng av uppdelningen mellan det legala och det legitima (normskapandet). Foucault menar att det främst är det utomjuridiska, samhällseliga institutionernas kunskaps- och normproduktion, som konstituerar och legitimerar makten i samhället.¹² I denna studie kommer jag visserligen att studera hur *Ny dag* förhåller sig till lagen, då det (se kapitlet historisk kontext) är genom själva lagen som de huvudsakliga angreppen mot SKP riktas. Jag förhåller mig därigenom något kritiskt till Foucaults påstående till lagens relativa betydelselöshet. För SKP var lagen under denna tidsperiod någonting som hela rörelsen, under hot om partiförbud och arresteringar, var tvungna att förhålla sig till. Det bör ändå poängteras att lagen i sig inte utgör fokus för denna studie utan endast SKP:s förhållningssätt till den. Jag utgår dock från att lagstiftningen kan ha

---

¹⁰ Bensaïd, Daniel, ”Den permanenta skandalen” i *Vad innebär det att vara demokrat*, Tankekraft förlag, Stockholm, 2010, s. 39ff.

¹¹ Schmitt, Carl, *Legality and Legitimacy*, Duke University Press, Durham, 2004 (1938), s. 28.

¹² Foucault, Michel, *Sexualitetens historia, Band 1: Viljan att veta*, Daidalos, Göteborg, 2002 (1976), s. 144–145.

tvingat fram normförändringar hos SKP – vilka kommer presenteras i det studerade materialet.

Vän- Fiende

Carl Schmitt definierade hela det politiska som en uppdelning mellan och förhållning efter kategorierna vän/fiende. Utifrån Schmitts synsätt går ”allt specifikt politiska handlande” att spåra till denna dikotomi.¹³ Schmitt gör också en poäng av att särskilja det politiska från exempelvis det ekonomiska eller moraliska. Ett vän/fiende-förhållande kan därför existera trots att parterna ingått specifika avtal med varandra och (för tillfället) beskriver varandra i estetiskt positiva ordalag. Inte heller bör personlig antagonism eller ekonomisk konkurrens tolkas som en vän/fiende-relation, då dessa står utanför det strikt politiska området.¹⁴ Schmitt beskriver specifikt att den politiska vokabulären i förlängningen innebär att någon ska ”drabbas, bekämpas, förnekas eller motbevisas”.¹⁵ Jag kommer som en följd av detta analysera vilka det är som åsyftas i *Ny dags* antagonistiska uttalanden – för att på så sätt kunna skapa mig en bild hur vän-fiendeförhållandena partiellt fixeras inom diskursen.

Schmitt beskriver vidare att de huvudsakliga vän-fiendeförhållandena främst formerar sig mellan stater då makten strävar efter att utplåna fienden inom statens gränser. Staten kräver också, enligt Schmitt, att dess medborgare skall kunna förpliktas att gå i krig mot fienden. En vän-fienderelation skulle följaktligen inom en enskild stats ramar i förlängningen leda till inbördeskrig. Detta ska tas i beaktande vid analysen av SKP:s förhållningssätt till ett övergripande vän-fiendekomplex. Innebär SKP:s uttryckta position, i enlighet med detta förhållningssätt, en egentlig fiendeposition gentemot den svenska staten? Denna vän-fiendeteori lämpar sig dessutom väl för en studie när stora delar av världen befinner sig i krig. Det är nämligen i just krigssituationer som ”den egentliga” relationen mellan vän-fiende uppenbarar sig – där målet i förlängningen är fiendens totala utplåning. För att möjliggöra detta representeras fienden i regel som avhumaniserad, som icke mänsklig.¹⁶ Detta kan ses som en förklaring till den extrema brutalitet, möjliggjord av just denna avhumanisering, som präglade dåtidens konflikter. Jag kommer nedan att beskriva hur vän-fiendeförhållandena under tidsperioden kom att ta praktiskt form.

---

¹³ Schmitt, Carl, *Det politiska som begrepp*, Daidalos, Göteborg, 2010 (1927, 2:a utgåva 1932), s. 46.

¹⁴ Schmitt (2010), s. 47–49.

¹⁵ Schmitt (2010), s. 50.

¹⁶ Schmitt (2010) s. 54–65.

Material, urval och bearbetning

Ny dag, som utgör huvudsakligt material för uppsatsens analys, kräver en kortare presentation. Tidningen var SKP:s huvudorgan (utgavs 1930–1990) med huvudkontor i Stockholm. Mellan 1940–1943 var *Ny dag* belagd med transportförbud vilket resulterade i att den huvudsakligen spreds illegalt. Detta ledde till att tidningens upplaga halverades, från cirka 20 000 exemplar/dag i slutet av 30-talet till cirka 8 000 år 1941. *Ny dag* gavs ut sex dagar i veckan, exklusive specialnummer. Transportförbudet resulterade även i att tidningen främst spreds i Stockholm.¹⁷

Jag vill vidare motivera tre saker. För det första mitt val av att studera just tidningen *Ny dag* som ett sätt att nå SKP:s försök att hävda sig i den politiska diskursen. För det andra att jag endast valt att studera tidningens förstasidor och att jag begränsat studiens periodisering från den 1 november 1939 till den 31 mars 1940. För det tredje motiverar jag urvalsprocessen som legat till grund för valet av artiklar. Därefter kommer jag kortfattat att presentera hur materialet har bearbetats.

Ny dag går bäst att beskriva som ett partiorgan, tidningen var alltså SKP:s utåtriktade röst.¹⁸ Dessutom var *Ny dags* chefredaktör (1934 – 1959), Gustav Johansson, även ledamot av Komintern.¹⁹ Tidningen blir därför en utmärkt representant för SKP, som en syntes mellan Kominterns riktlinjer och den svenska partiledningens åsikter (vilka i synnerhet kom till uttryck när Kominterns direktiv av olika skäl saknades). Vidare har jag endast valt att studera tidningarnas förstasidor. På förstasidorna presenterar redaktionen det som förefaller vara det viktigaste innehållet i tidningen, förstasidematerialet är rimligtvis även mer läst än tidningens själva innehåll. Dessutom kan det antas att förstasidorna läses av fler än de som köper tidningen. *Ny dags* förstasidor går att beskriva som en viktig sammanfattning av artiklarna i tidningen, där ibland hela artiklar är återgivna. Att begränsa sig till endast förstasidorna har också möjliggjort att ett större tidsspann kan analyseras samtidigt som materialet blir överskådligt. Dessutom har jag valt att sätta tiden för det finsk-sovjetiska kriget som ram för studien då kriget fungerade som katalysator för den hårda repression och de angrepp som drabbade den kommunistiska rörelsen. Jag vill också göra en teoretiskt poäng utav valet av denna tidsperiod. Schmitt påstår exempelvis att politiska kriser explicitgör ställningstaganden

---

¹⁷ *Ny dag*. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/ny-dag>, Nationalencyklopedin, hämtad 2011-09-19; Hirdman, Yvonne, *Sveriges kommunistiska parti 1939–1948*, Allmänna Förlaget, Stockholm, s. 1974, s. 132–133.

¹⁸ Schmidt, Werner, *Antikommunism och kommunism under det korta nittonhundratalet*, Nordic Academic Press, Lund, 2002 s. 133.

¹⁹ Hirdman, s. 18.

och maktrelationer.²⁰ I denna kris utgår jag därför från att *Ny dag* kan ha uttryckt ställningstaganden som under en period av politisk ”normalitet” hade gjorts ohörda. Slutligen har jag endast analyserat artiklar som beskriver direkta angrepp mot SKP samt *Ny dags* svar på upplevda angrepp mot just SKP. Detta därför att jag förutsätter att dessa artiklar bäst representerar det vän-fiendekomplex som SKP i materialet förhåller sig till.

Jag har, i mikrofilmsformat, studerat samtliga *Ny dag*-exemplar (cirka 150) under den aktuella tidsperioden. Tidningarna har i en första omgång lästs i sin helhet för att möjliggöra en förståelse för materialet varefter relevanta förstasidor har valts ut. De förstasidor som ligger till grund för de exempel som lyfts fram i uppsatsens analys har skrivits ut och kvalitativt analyserats utifrån uppsatsens presenterade metod och teori. Utskrifterna har dessutom möjliggjort att jag löpande har kunnat återgå till materialet under analysen.

Historisk kontext

I linje med Michel Foucaults genealogiska perspektiv kommer jag här att redogöra för och diskutera den samtida kontexten. Detta för att undvika att SKP:s beskrivning av historia och händelseförlopp tas för ”vad som egentligen har hänt”. Denna del syftar således till att begripliggöra vad det är *Ny dag* förhåller sig till och vad det är som konstituerar 30- och 40-talens politiska diskurs.

”Katastrofernas tidsålder”

Historikern Eric Hobsbawm beskriver tidsperioden, från skotten i Sarajevo 1914 till atombombsfällningarna över Hiroshima och Nagasaki 1945, som katastrofernas tidsålder. Under denna period drabbades världen av två världskrig vilka involverade världens samtliga stormakter.²¹ Som ett resultat av den första av dessa konflikter, det första världskriget, kom Ryssland att uppleva en revolution vilken kraftigt förändrade världens politiska landskap. Den tidigare perifera marxismen kom, genom Sovjetunionen, att förändra den revolutionära vänstern vilken tidigare främst hade dominerats av anarkister och syndikalister. Med undantag av flertalet tidigare ryska stater, och trots revolutionsförsök i exempelvis Tyskland, kom dock inte kommunismen att spridas. Inte ens 1929 års ekonomiska kris ledde till ytterliga stabila realsocialistiska statsbildningar. Istället var det fascismen, en rörelse vars revanschism götts

---

²⁰ Schmitt, Carl, *Political Theology: Four chapters on the concept of sovereignty*, University of Chicago Press, Chicago, 2005 (1922 reviderad 1934), s. 13ff.

²¹ Hobsbawm, Eric, *The Age of Extremes: 1914 – 1991*, Abacus, London, 1995 (1994), s. 22ff.

och legitimerats av 1919 års fred, som spreds genom dess fotfästen i Italien och sedermera Tyskland. Den ekonomiska krisen ledde dessutom till att marknadskapitalismen i princip utplånades. Istället kom framförallt tre politiska system att stå emot varandra. Den kraftigt reglerade kapitalismen, representerad av främst socialdemokratien, kom i huvudsak att ersätta den gamla marknadsliberalismen. Sverige är förmodligen det tydligaste exemplet där Socialdemokraterna under tidsperioden lyckades stävja den ekonomiska krisen vilket samtidigt ledde till enorma politiska framgångar. Även det nazistiska Tyskland lyckades komma ur krisen vilket, tillsammans med dess antikommunism, kan förklara hur rörelsen kunde framstå som ett föredöme för många politiska stater. Även Sovjetunionen klarade sig tidigt ur den ekonomiska krisen vilket resulterade i att kommunismen, trots att den inte blev statsbärande i fler länder, växte fram som ”inspirerande eller hotande exempel”.²²

Den gamla mot den nya ordningen

De vän-fienderrelationer som manifesterades vid tiden runt det andra världskriget gjorde i regel gällande att ”fiendes fiende är min vän”. Hobsbawm beskriver det som en uppdelning, inte mellan ekonomiska system, utan mellan ideologiska familjer. Detta resulterade i att antikommunister och kommunister kom att slåss på samma sida och att progressiva socialister, liberaler och demokrater kom att stå mot ett konglomerat av reaktionära krafter.²³ Vän-fiendeförhållandet i Europa kom följaktligen att formeras som den ”gamla ordningen” mot den ”nya”²⁴. Vid tiden för uppsatsens analys hade denna ordning dock ännu inte formerat sig och SKP:s förhållande till vänner och fiender bör därför inte följa denna logik. Det blir därför nödvändigt att studera hur SKP förhåller sig till formeringen av vän-fiender samt hur *Ny dag* hanterar eventuella utmålningar, från politiska motståndare, av SKP som fienden.

Socialdemokratiens Sverige

Socialdemokraterna var under tiden för det analyserade materialets samtid dominerande inom svensk politik. Deras position hade främst möjliggjorts genom en effektiv hantering av den ekonomiska krisen. Dessutom kom nära en miljon människor att ansluta sig till socialdemokratiens och dess närstående organisationer.²⁵ Socialdemokratiens starka ställning hade dock möjliggjorts först då Socialdemokraterna underordnats den svenska borgerlighetens

---

²² Hobsbawm.

²³ Hobsbawm, s. 142–145.

²⁴ Vilket syftar tillbaka till de konfliktpositioner som föddes i och med den franska revolutionen.

²⁵ Ekdahl, Lars, ”Svensk arbetarrörelse på den tredje vägen?: Socialdemokratiska vägval under det korta 1900-talet” i *Kommunismens hot och löfte: Arbetarrörelsen i skuggan av Sovjetunionen 1917 – 1991* (Red. Håkan Blomqvist & Lars Ekdahl), Carlsson Bokförlag, Stockholm, 2002, s. 202–203.

nationalistiska grundvärderingar. Historikern Åsa Linderborg menar således att den svenska socialdemokratin i sig inte hade en hegemonisk samhällsposition.²⁶

Den tysk-sovjetiska pakten

I slutet av augusti 1939 bestämde Stalin i princip egenhändigt att Sovjetunionen skulle ingå i en ickeaggressionspakt med Nazityskland. Samtidigt beslutades det att Sovjetunionen och Tyskland skulle dela upp delar av Östeuropa mellan sig. Beskedet kom som en chock för stora delar av världens kommunister, vilka såg nazismen som den övergripande politiska fienden.²⁷

Den tysk-sovjetiska pakten innebar stora problem för SKP som länge varit utsatt för en bredare antikommunism. Sedan 1935 hade partiet på ett tämligen framgångsrikt sätt hävdat sin legitimitet i den antifascistiska folkfrontspolitiken.²⁸ Sovjetunionens ickeaggressionspakt med Nazityskland resulterade i att den antifascistiska trovärdigheten försvann, vilket även öppnade upp för yttre angrepp mot partiet samtidigt som antalet medlemmar och sympatisörer föll kraftigt.²⁹ Den tysk-sovjetiska pakten välkomnades således inte av den svenska kommunismen, men de var tvungna att acceptera och rationalisera den.³⁰ Trots att den svenska antikommunismen aldrig varit så stark som under tiden för den tysk-sovjetiska pakten lyckades partiet överleva. Ändå försökte såväl den svenska kungen (efter uppmaning från Tyskland) och den svenska högern få partiet förbjudet. Dess ledning efterlystes, dess tidningar beslagtogs och dess medlemmar registrerades och internerades.³¹ SKP:s ordförande beskrev själv dessa år ”som en försvarskamp, där omständigheterna tvingade SKP till ett defensivt agerande” ämnade att ”rädda partiets legalitet” gentemot ”övermäktiga fiender”.³²

---

²⁶ Linderborg, Åsa, *Socialdemokraterna skriver historia: Historieskrivning som ideologisk maktresurs 1892 – 2000*, Atlas Akademi, Stockholm, 2002 (2001), s. 458–460, 463, 469.

²⁷ Schmidt, s. 120ff.

²⁸ Bolin, Jan, ”Vi måste ha en viss nationell känsla’: Den kommunistiska försvenskningens dilemma – Första maj i Karlskoga” i *Kommunismen hot och löfte. Arbetarrörelsen i skuggan av Sovjetunionen 1917–1991*, Carlsson Bokförlag, Stockholm, 2002, s. 139.

²⁹ SKP gick från att ha cirka 19 000 medlemmar 1939 till mindre än 12 000 under 1941. Sovjetunionens bidrag till de allierades krigsseger ledde dock till att 1946 års medlemsantal hade stigit till cirka 48 000. Detta tydliggör hur beroende SKP var av allmänhetens syn på Sovjetunionen, en syn som var kraftigt föränderlig. Bolin, s. 140, 143.

³⁰ SKP:s styrelse, som förefaller vara totalt underkastade Sovjetunionens tolkningsföreträdare, begriper själva inte varför Sovjet ingått pakt med ärkefienden. Partiordförande Linderot beskriver hur de ska förstå Sovjets agerande: ”Vi har inte lärt oss att behärska marxismens-leninismens tankemetoder. Studerar vi våra klassiker mera, om vi lär oss behärska et dialektiska tänkandets metod, [så kommer vi få rätt även i perioder av] skarpa vändningar och hårda påfrestningar”.

Schmidt, s. 134.

³¹ Schmidt, s.145ff.

³² Bolin, s. 140.

De nya utrikespolitiska förhållandena skärpte också Moskvas ambitioner att kontrollera SKP:s förda politik.³³ Det blir på så sätt viktigt att i studien analysera hur SKP hanterat balansgången med att vara underordnat Komintern samtidigt som partiet inte får anses företräda utländska intressen.

Historisk kontinuitet och permanent förändring

Jag har ovan diskuterat hur den politiska diskursen formerats genom övergripande vänfienderelationer samt genom föreställningen om det legala som det enda legitima. Trettio- och fyrtiotalets politiska diskurs formerades även kring två nodalpunkter vilka åsyftade historisk kontinuitet och teleologiskt framåtskridande.

Linderborg sammanfattar trettiotalets politiska landskap som ett där de politiska rörelserna i regel påstod sig stå för ”historisk kontinuitet och permanent förändring”. Denna tillsynes paradoxala politiska diskurs kan begripliggöras genom just Foucaults genealogiska perspektiv. Aktörer som kämpar över eller strävar efter att legitimera maktpositioner gör det genom historiska efterhandskonstruktioner och inte genom ett statiskt förhållningssätt till historien. Linderborg beskriver dessutom denna paradox som en del, inte bara i Sveriges politiska diskurs, utan även i exempelvis Sovjetunionens. Där tjugotalets Sovjetkommunism förhöll sig explicit antagonistisk till den gamla Tsar-historien, försökte i tvärt kontrast det stalinistiska Sovjet påvisa kontinuitet till det gamla.³⁴ ”Kontinuitet” och ”förändring” bör dessutom ses som nodalpunkter inom den politiska diskursen. Det är alltså nödvändigt för politiska aktörer att förhålla sig till dessa för att kunna legitimera sina politiska maktanspråk. Begreppen bör dessutom ses som flytande signifikanter på så sätt att det råder en kamp om såväl den historiska definitionen som vart förändringen bör leda.

---

³³ Björlin, Lars, ”Om svensk och rysk kommunism” i *Hur Rysk är den svenska kommunismen?: Fyra bidrag om kommunism, nationalism och etnicitet* (red. Gerdin, Mari & Östberg, Kjell), Södertörns högskola, Huddinge, 2006, s. 19.

³⁴ Linderborg, s. 458–460, 463, 469.

Analys: *Ny dags* försvar av SKP

Analysen är indelad i tre delar vilka jag utifrån mina teoretiska och metodologiska utgångspunkter ämnar förklara hur *Ny dag* formulerar försvar gentemot yttre angrepp. För det första ska jag studera hur *Ny dag* försvarar SKP:s och i förlängningen Sovjetunionens konfliktposition. I denna del kommer jag främst att behandla argumentation i förhållande till det finsk-sovjetiska vinterkriget – med utgångspunkt att *Ny dag* behöver legitimera sig mot en pro-finsk hegemoni. Den andra delen berör de svenska lagändringar och lagändringsförslag samt rättspraxis vilka *Ny dag* formulerar som ett angrepp mot den egna rörelsen. Detta kommer främst att röra olika tidningsbeslag, polisrazzior och arresteringar riktade mot SKP. Slutligen kommer jag att studera hur SKP argumenterar i förhållande till attentatet mot Norrskensflamman – vilket är den tydligaste utomrättsliga attacken som riktades mot SKP. Analysen behandlar således endast tidsperioden runt det finsk-sovjetiska kriget.

Försvaret av SKP:s och Sovjetunionens konfliktposition

Den 30 november 1939 gick Sovjetunionen till angrepp mot Finland. Syftet var primärt att militärt säkra det geografiskt utsatta Leningrad. Vinterkriget och SKP:s försvar av Sovjetunionens konfliktposition ledde till en aldrig tidigare överträffad svensk antikommunism. Under det finsk-sovjetiska kriget kom partiet på grund av detta att förlora en stor del av sina medlemmar. De flesta lämnade förmodligen partiet som ett resultat av pakten men många tvingades även gå ur som en följd av den hårda antikommunismen.³⁵ Jag gör i analysen en poäng av att SKP är underställt Komintern. SKP befinner sig på så sätt i samma position som Sovjetunionen i ett politiskt vän-fiendekomplex – en position som måste försvaras. Under det finska inbördeskriget var alltså svenska soldater, sanktionerade av den svenska regeringen, direkt stridande mot den rörelse vilken SKP representerade. Jag ska här analysera hur *Ny dag* försvarar sig gentemot angrepp på SKP:s och Sovjetunionens konfliktposition.

När *Ny dag* representerar det finsk-sovjetiska kriget använder den historien som en legitimitetsgrund. Samma historiska anspråk förefaller också ha använts av just ”frivilligrörelserna” och de åsyftar alla det finska inbördeskriget runt det första världskrigets slutskede. *Ny dag* skriver att de svenska frivilliga står i ”kamp mot arbetarklassen och

---

³⁵ Schmidt, s. 137–138.

småbönderna i Finland”. Att det är den svenska arbetarklassen som rekryteras, ”för att söka slå ned den egna klassens befrielsekamp”, med ”finanshajarnas pengar” för att underordnas ”fascistgeneralen Linder”³⁶ beskrivs som synnerligen allvarligt. ³⁶ SKP:s konfliktställning ges därmed legitimitet i de kontinuitetsanspråk och objektiva klassintressen som *Ny dag* åberopar. Tidningen riktar också skarp kritik mot socialdemokratiens förhållningssätt till kriget och drar paralleller till det spanska inbördeskriget:

”I Spanien var det ont om socialdemokrater bland de frivilliga, men när det gäller att kämpa för kapitalismens bevarande i Finland uppträder de som vitgardistvärvare.”³⁷

Trots att världsläget, vilket förändrat SKP:s förhållande till socialdemokratin, skiljer sig gentemot folkfrontsåren försöker *Ny dag* här påvisa en kontinuitet också i socialdemokratiens ställning i den antifascistiska kampen. Dessutom försöker tidningen, utifrån talet om kapitalism och vitgardister, (re)konstruera ett vän-fiendekomplex med kontinuitet från det finska inbördeskriget och den ryska revolutionen. De territoriella anspråk som Sovjetunionen riktat mot Finland räcker således inte för att legitimera Sovjets konfliktposition.

Vidare gör *Ny dag* en poäng utav att den svenska ”storfinansen” bidrar med stora summor pengar till den finska krigsinsatsen.³⁸ Tidningen använder alltså en konfliktbeskrivning där kampen mellan socialism och kapitalism signifierar det finsk-sovjetiska kriget. Även fascismen underställs den kapitalistiska fienden vilket är intressant då Sovjetunionen under denna period låg i ickeaggressionspakt med Nazityskland. Denna historiska kontext tycks alltså inte ha ändrat SKP:s antagonistiska förhållningssätt gentemot fascismen. När *Ny dag* beskriver hur politiska flyktingar (förmodligen sovjetiska sympatisörer) från Finland internerats i Sverige är det också ”de fascistiska ländernas koncentrationsläger” som signifierar de usla, och vad som beskrivs vara rättsosäkra, förhållandena i fängelserna. Detta sätts också i motsats till vad tidningen beskriver som demokratiska principer.³⁹

I slutet av det finsk-sovjetiska kriget framkommer dock en annan retorik vilken omkastar det tidigare vän-fiendekomplexet. De västallierades stöd till Finlands regering beskrivs nu stå i

---

*Ernst Linder (1868–1943) var en svensk militär som under det finska inbördeskriget tog värvning i den finska vita armén. Han gjorde senare karriär i den svenska armén men återvände till Finland under vinterkriget. Till en början ledde han den svenska frivilligkåren men befordrades senare till kommandör, med generals rang, för hela den finska Lapplandsgruppen.

Ernst Linder. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/ernst-linder>, Nationalencyklopedin, hämtad 2011-09-14.

³⁶ *Ny dag*, 9/1 1940, s. 1.

³⁷ *Ny dag*, 9/1 1940, s. 1.

³⁸ *Ny dag*, 10/1 1940, s. 1.

³⁹ *Ny dag*, 17/1 1940, s. 1.

opposition till ”folkets verkliga demokratiska makt”.⁴⁰ När tidningen slutligen rapporterar om den finsk-sovjetiska freden framställs den som ”västmakternas största politiska och diplomatiska nederlag”. Vidare presenteras västmakterna, och i synnerhet Frankrike, som ett hot mot freden i Norden.⁴¹

Denna kortare analys av *Ny dags* (re)presentation av det finsk-sovjetiska kriget visar hur föränderligt det åsyftade vän-fiendekomplexet var. Kortsiktiga realpolitiska förändringar kunde utan vidare ändra framställningen av i synnerhet fienden. I den diskurs som framträder positioneras demokratikonceptet som en flytande signifikant vilken partiellt fixeras genom ett motsatsförhållande till fascismen. Det går således att uttolka antifascismen som en nodalpunkt. Detta implicerar att det fortfarande, i januari 1940, är via antifascismen som *Ny dag* försöker vinna legitimitet. När *Ny dag* i mars positionera sig gentemot de västallierade framstår två andra begrepp som centrala, nämligen folket och freden. Här är det istället som representant för folket som *Ny dag* försöker vinna legitimitet. Detta görs genom att *folkets intressen* knyts till fredsbegreppet. *Ny dags* försvar av Sovjetunionens konfliktposition framstår också som en rent legitim angelägenhet. Sovjets krav mot Finland påstås således aldrig ha en legal utgångspunkt.

De inomrättsliga angreppen

Direkt efter krigsutbrottet 1939 påbörjade den svenska säkerhetstjänsten sin övervakning av ”fosterlandets fiender”. Inom detta begrepp inbegreps endast anhängare till den bredare politiska vänstern och i synnerhet SKP; detta trots en relativt framstående svensk revolutionär höger. För att underlätta tvångsåtgärder mot kommunisterna införde riksdagen den åttonde januari 1940 en ny lagstiftning. Lagen gjorde det möjligt för polisen att, utan misstanke om brott, ”kunna tillgripa beslag av egendom, hus- och kroppsransakan, postcensur, telefonavlyssning, och kvarhållande av misstänkta i upp till 60 dagar”.⁴² Jag kommer nedan visa hur *Ny dag* förhåller sig till den nya lagstiftningen och den efterföljande repressionen.

Med orden ”polisdiktaturen har genomtrumfats” och ”[u]nder olagliga former och skräck beslutades lagen mot demokratin” sammanfattar *Ny dag* den förändring i lagstiftningen som skildras som ett implicit angrepp mot den egna rörelsen. Den förändrade lagstiftningen

---

⁴⁰ *Ny dag*, 29/2 1940, s. 1.

⁴¹ *Ny dag*, 16/3 1940, s. 1.

⁴² Schmidt, s. 158ff.

beskrivs framförallt göra det lättare för staten att censurera tidningar och att under en längre period kunna frihetsberöva personer utan domstolsbeslut. Denna lagstiftning menar *Ny dag* öppnar "[f]ritt fält för alla slags förföljelser mot arbetarrörelsen". *Ny dag* använder här främst en rent legal argumentation för att opponera sig mot lagstiftningen (som uppenbarligen tolkas som ett hot mot den egna rörelsen), "denna polisdiktaturlag har genomförts i strid mot [grundlagen]". I artikeln ställs också begreppen diktatur och demokrati mot varandra, där polismakten knyts till diktaturbegreppet. Det motsatsförhållande som impliceras gör då gällande att kommunisterna är en del av en demokratisk bredare arbetarrörelse vilken är angripen av en "de borgerliga och socialdemokratiska riksdagsmännen". I artikeln lyfts också fram att även socialdemokratiska politiker ställt sig i opposition till den nya lagstiftningen och på så sätt kan *Ny dag* mer effektivt knyta sig till en bredare arbetarrörelse, inkluderad en intern socialdemokratisk opposition. Tidningen nämner dock inte den kommunistiska rörelsen vid namn i artikeln, utan förhåller sig endast till den bredare termen "arbetarrörelse" – en argumentation som leder till att SKP framstår som mindre isolerat.⁴³

Den tionde januari uttrycker dock *Ny dag*, då detta "sades klart från såväl höger- som socialdemokratiskt håll", att lagen först och främst skulle tillämpas mot kommunistiska partiet. Tidningen konstaterar "att åtgärder i dylik riktning alltid drabbat hela arbetarklassen". *Ny dag* riktar också en uppmaning till läsarna om att de "måste se upp med alla försök till provokationer från fiendehåll".⁴⁴ En resonemangskedja, där kommunistpartiet blir en garant för demokratin - vilken i sin tur gynnar arbetarklassen, framstår som tydlig. Tidningen utkämpar således en slags tvåfrontsargumentation, en för att hävda sig rent legalt och en, med utgångspunkt från att SKP försvarar arbetarklassens intressen, legitimt. Det bör poängteras att *Ny dag* väljer att tilltala och hämta legitimitet från arbetarklassen, en mer partikulär subjeksposition, i motsats till ett universellt folk.

Detta folk åberopas emellertid när *Ny dag* förhåller sig till den nytillträdde samlingsregeringen där SKP som enda riksdagsparti var uteslutet. I huvudsak menar tidningen att samlingsregeringen utmärker sig på två sätt, nämligen att den "berövar folket dess demokratiska rättigheter och sänker dess levnadsstandard".⁴⁵ *Ny dag* gör ingen egentlig skillnad i innebörden mellan folk och arbetarklass, vilket i sig är intressant. Vi kan se detta som ett (mot)hegemoniseringsförsök på så sätt att SKP:s definition av en partikulär

---

⁴³ *Ny dag*, 9/1 1940, s. 1.

⁴⁴ *Ny dag*, 10/1 1940, s. 1.

⁴⁵ *Ny dag*, 11/1 1940, s. 1.

arbetarklass framhålls som en totalitet förkroppsligad i folket. *Ny dag* försöker här legitimera SKP som folkets och arbetarklassens representanter. Detta görs genom förhållningssättet till en partikulär definition av demokrati. Den konfliktsposition som tidningen formulerar grundläggs i att SKP representeras som demokratin enda försvarare i den lagstiftande kammaren. Argumentationen är fortfarande tvåbottnad, på så sätt att den likväl representerar SKP som försvararen av den rent legala demokratin (via grundlagen) samt som en legitim representant av såväl arbetarklassen som folket.

Ny dag ger även tydliga uttryck för den repression som drabbar kommunistmedlemmar inom de socialdemokratiska fackföreningarna. När kommunalarbetsförbundet den 11–12 januari 1940 beslutar att utesluta samtliga SKP-medlemmar beskriver *Ny dag* detta som en del i ”[d]en svenska demokratin upplösning”. Även denna konflikt ges betydelse i vad *Ny dag* genomgående uttrycker som den överordnade vän-fiendeförhållandet, nämligen den mellan arbetare och kapitalister:

De socialdemokratiska ledarna söker nu i kapitalismens intresse slå den svenska fackföreningsrörelsen i spillror.⁴⁶

Här går ett element som enhet, i motsats till splittring, att urskilja. *Ny dag* legitimerar här SKP:s roll, även inom de socialdemokratiska fackföreningarna, på så sätt att de garanterar arbetarklassens enhet. Slutligen motsätter sig även *Ny dag* uteslutningsbeslutet på ren regulativ grund då det anses vara stadgevidrigt.⁴⁷

Det största inomrättsliga, eller legala, hotet som SKP under perioden riskerade att möta var ett partiförbud. Just sådana förslag lades i riksdagen vilket tvingade *Ny dag* att förhålla sig dessa angrepp. Ett av högerpartiets förslag till partiförbud kommenterar tidningen som en attack ”mot de demokratiska rättigheterna”. *Ny dag* utvecklar resonemanget:

Reaktionen söker skyndsamt utnyttja den krigspsykos som nu råder i syfte att skapa en antidemokratisk lagstiftning med vilken man så småningom skall kunna illegalisera hela arbetarrörelsen.⁴⁸

Också här är det arbetarklassens position som beskrivs vara hotad när SKP står inför risken att förbjudas och igen är det ”angreppet mot demokratin” som signifierar illegitimiteten i angreppen mot kommunisterna. En liknande argumentation används när polisens genomläsning av brevförändelser till SKP:s partilokaler beskrivs, vilka tidningen menar de

---

⁴⁶ *Ny dag*, 13/1 1940, s. 1.

⁴⁷ *Ny dag*, 13/1 1940, s. 1.

⁴⁸ *Ny dag*, 24/1 1940, s. 1.

facto upphävt den svenska demokratin.⁴⁹ Det går att dock framtolka en viss ambivalens gällande huruvida tidningen väljer att signifiera angreppen som riktat mot arbetarklassen eller mot folket. Detta kan ha sin förklaring i att SKP försöker synonymisera, eller partiellt fixera, folket i förhållande till just arbetarklassen.

Razziorna

Regeringen och den socialdemokratiska ledningen började redan under slutet av 1939 att diskutera möjligheten till större tillslag mot kommunistpartiet. Förhoppningen var att avslöja olaglig och landsförrädisk verksamhet. Den 10 januari 1940 slår polisen, med grund i den nya lagstiftningen, till mot 45 partilokaler och hos 969 personer med anknytning till SKP.aktionen orsakade större störningar för SKP trots att ingen brottslig verksamhet kunde styrkas.⁵⁰ Även socialdemokratisk och borgerlig media använde angreppen för att utmåla SKP som ett hot.⁵¹ *Ny dag*-redaktionen var således tvungna att formulera ett försvar vilket tydliggör flera av rörelsens ståndpunkter.

Den 12:e februari beskriver *Ny dag* de landsomfattande polis-razziorna mot partiets lokaler. Här synliggörs det analyserade materialets tydligaste framställning av SKP:s centralstyrelsens uttalade legitimerande självbild i det direkta svaret mot polisraziorna:

Kommunistiska partiet som är den svenska arbetarklassen marxistiska parti avvisar indignerat de provokatoriska och lögnaktiga smädelsorna om landsförräderi. Kommunistiska partiet går icke ärenden åt någon ”främmande makt” eller regering. Kommunistiska partiet kämpar för det arbetande svenska folkets intressen – dess enskilda medlemmar är sönder och döttrar av den svenska arbetarklassen. Kommunistiska partiet är det enda parti som beslutsamt höjer fredens fana. Det är det enda parti som slår vakt om de inre friheterna. Det bekämpar den politik, som lägger krigskrisens bördor på de arbetande. Kommunistiska partiet är det enda parti, som i dag mot den chauvinistiska och nationalistiska hetsen håller den proletära internationalismens baner högt. Denna kamp fortsätter kommunistiska partiet, all hets, alla övergrepp, alla terroråtgärder till trots. **Arbetande svenska män och kvinnor! Höj edra stämmor till protest! [...] Kräv av regeringen att den [...] hävdar folkets grundlagsenligt fastställda demokratiska fri- och rättigheter!**⁵²

Kommunikén är uppenbarligen ett svar på påståenden gällande SKP:s anknytning och underordning till Sovjetunionen. I detta, partistyrelsens svar, förefaller det omöjligt att explicit försvara Sovjetunionen. Texten visar också på hur partiets representation gällande relationen mellan folket och arbetarklassen utvecklats som en del av det krisartade

---

⁴⁹ *Ny dag*, 2/2 1940, s. 1.

⁵⁰ Dock greps en norsk kommunist utan uppehållstillstånd. Efter åtta månader i arrest utlämnades han till det Naziokuperade Norge där han avrättades av Gestapo. Schmidt, s. 161.

⁵¹ Schmidt, s. 158ff.

⁵² *Ny dag*, 12/2 1940, s. 1.

händelseförloppet. SKP väljer att främst representera sig som arbetarklassens representanter och folket ges betydelse som en partikulär hierarkiserad subjektsposition, mycket likt arbetarklassen, istället för en universell enhet. Folkets diskursiva förflyttning, som flytande signifikant får nu således en starkare koppling till arbetarklassen som nodalpunkt.

Den tidigare folkfrontsretoriken, där folkbegreppet i sig var mer centralt, går här inte att urskilja. En uppenbar skillnad är också att (re)presenteringen av SKP som en del i en större antifascistisk formering inte längre gäller. Istället beskrivs partiet som *det enda* som står bakom den fredspolitik vilken här förefaller vara central. Just betoningen på fred stämmer överens med den tysk-sovjetiska paktens vilken för tillfället ställt Sovjetunionen utanför den huvudsakliga världskonflikten. Dessutom är argumentation för ett deltagande på Sovjets sida i det finsk-sovjetiska kriget, på grund av den politiska diskursen, omöjlig. SKP använder alltså en retorik som ställer sig så nära Sovjetunionen som det är möjligt utan att partiet diskvalificerar sig på det svenska politiska fältet. *Ny dag* och SKP behöver alltså förhålla sig till partiella fixeringar, möjliggjorda av hegemoniella processer, inom diskursen vilka de inte genom kortsiktiga uttalanden kan påverka.

I övrigt går retoriken om ”fred” och ”proletär internationalism” att känna igen från första världskrigets vänstersocialism. Retoriken är således en del i SKP:s kontinuitetsanspråk vilken ämnar legitimera partiets position, i synnerhet gällande förhållandet till Sovjetunionen. Denna legitimitetsargumentation står dock fortfarande inte ensam, utan partiet förhåller till en rent legalistisk retorik genom hävdandet av ”folkets grundlagsenligt fastställda demokratiska fri- och rättigheter”⁵³. Trots att det är genom just det legala, polismakten och lagstiftningen, som SKP angrips väljer partiet att använda en legalistisk retorik till sitt försvar. *Ny dag* väljer alltså inte att publicera artiklar som argumenterar för det legalas illegitimitet utan underkastar sig föreställningen om att det legitima och juridiska är en sammankopplad enhet.

Ny dag tvingas inte endast svara på polisens razzior utan även (främst) den socialdemokratiska pressens legitimitets- och legalitetsargument för själva repressionen. Det är tydligt hur *Ny dag* för en kamp mot exempelvis tidningen *Social-Demokraten* gällande i synnerhet demokratibegreppet. *Ny dag* tvingas nämligen försvara sig mot argument som gjorde gällande att ”Nazikommunisterna kämpade ständigt mot demokratin”.⁵⁴ Här uppenbarar sig i huvudsak två hegemoniella konflikter, nämligen en om definitionsprivilegiet

---

⁵³ *Ny dag*, 12/2 1940, s. 1.

⁵⁴ *Ny dag*, 17/2 1940, s. 1.

gällande ett bredare vän-fiendekomplex, främst i förhållande till fascismen, och en i förhållande till demokratibegreppet. Det är också uppenbart att *Ny dag* tvingas försvara sin representerade position som lojal mot den svenska nationen. Påståenden om samröre med Sovjetunionen förklaras därför som falska uppgifter ”av skamlösa och ärelösa skurkar”.⁵⁵ SKP försöker alltså göra en poäng utav att rörelsen är oknuten till Sovjetunionen. Grunden i denna argumentation kan förmodligen spåras till risken för legala åtgärder vilka kan drabba partiets medlemmar, i synnerhet då flera ledande SKP-medlemmar redan är frihetsberövade.

”Lex *Ny dag*”

Jag ämnar avsluta detta kapitel genom att studera hur tidningen argumenterar emot den lagstiftning och lagpraxis, vilket resulterade i beslag och kvarstadsbeslut, vilka riktas mot själva tidningen *Ny dag*.⁵⁶ Denna nya rättsskipning var resultatet av den förändrade yttrandefrihetslagstiftning vilken nämnts ovan.

I huvudsak använder *Ny dag* en rent legalistisk argumentation i förhållande till exempelvis transportförbudet av tidningen. Tidningen gör vad som för läsaren förefaller vara en grundlig genomgång av lagförslagen vilka sammanfattas som ”grundlagsvidriga”. *Ny dag* citerar SKP:s riksdagsledamot Hilding Hagberg* :

[Lagen] utgör ett grovt våldförande på den svenska tryckfrihetsförordningens anda och bokstav. [...] Lagen är antidemokratisk och godtycklig och innebär raserande av en 130-årig svensk princip[...]⁵⁷

Utgångspunkten är igen i huvudsak legalistisk och den nya lagstiftningen, anses bryta mot det legalas legitimitet, vilken grundar sig i föreställningen av en svensk särart och historisk kontinuitet. Bortsett från att lagförslagen påstås vara antidemokratiska (ett begrepp som i sig har en tydlig koppling till folket) använder sig inte tidningen av argument kring folkets eller arbetarklassens intressen. När lagen gått igenom i riksdagen konstaterar endast *Ny dag* att kommunisterna ställt sig i opposition till ”det antidemokratiska dådet”⁵⁸. Det enda tidningen argumenterar för är ett legalt status quo. I forskningsläget finns heller inga exempel på att SKP och dess närstående institutioner under denna tid förberedde offensiva åtgärder. Istället

---

⁵⁵ *Ny dag*, 17/2 1940, s. 1.

* Hilding Hagberg (1899–1993) var riksdagsman för SKP 1933–1964. Under tiden för denna studie var Hagberg även chefredaktör för tidningen *Norrskensflamman* (1930–1947). Hagberg var mellan 1951–1964 partiets ordförande.

⁵⁶ Samtliga partier förutom kommunisterna röstade för ett transportförbud av *Ny dag*. Dessutom förbjöds exempelvis Pressbyrå att sälja tidningen.

Schmidt, s. 163–164.

⁵⁷ *Ny dag*, 26/2 1940, s. 1.

⁵⁸ *Ny dag*, 29/2 1940, s. 1.

förefaller rörelsen ha underkastat sig till legaliteten. Denna legalitet har visserligen särskilts från de aktuella lagändringarna.

Försvaret mot de inomlegala angreppen, en kortare sammanfattning

Det framstår här som att *Ny dag* försöker hävda SKP:s politiska position genom en serie komplexa inomdiskursiva förhållningssätt. I huvudsak försöker *Ny dag* inordna angreppen mot partiet i ett övergripande vän-fiendekomplex där kapitalister står emot arbetarklassen. Det är också genom att (re)presentera SKP som en naturlig representant för just arbetarklassen som kommunismen legitimeras. När sedermera folkbegreppet framkommer som flytande signifikant är det uppenbart att den redan partiellt fixerade arbetarklassen utgör nodalpunkt. *Ny dag* försöker i längden framställa SKP som representant för folket genom att synonymisera folket och *Ny dags* partikulära framställning av arbetarklassen. För att hävda sig mot de inomlegala angreppen framstår dock (re)presentationen av legaliteten som central. *Ny dag* försöker, genom att knyta legalitetsbegreppet till en specifik historisk kontinuitet och definition av demokrati, att framställa angreppen som icke legala. Det är således främst genom att förneka den fientliga lagstiftningens legalitet som *Ny dag* försöker hävda rörelsens legitimitet.

Den utomrättsliga attacken: Brandattentatet mot Norrskensflamman

Natten den 3 mars 1940 utfördes vad som fortfarande är att klassa som Sveriges mest dödsbringande politiska terrordåd. Som en följd av antikommunismen ”togs inga dödsannonser emot av tidningarna och ingen lokal uppläts åt de sörjande”.⁵⁹ SKP framstod som mer isolerat än någonsin.

Ett lömskt och avskyvärt dåd har begåtts mot vår tidning Norrskensflamman. Genom mordbrand har fem personer lönmördats under sömnen, däribland Norrbottensdistriktets ledare, medlemmen av Kommunistiska Partiets Centralkommitté, vår avhållne kamrat Arthur Hellberg. De fann döden i de lågor, som tänts av en bestialisk reaktion och dess lejda redskap. Ett så nesligt och upprörande dåd har inte begåtts mot arbetarrörelsen sedan fem arbetare i Ådalen föll offer för Mestertons^[*] kulor.⁶⁰

---

⁵⁹ Schmidt, s. 166–167.

* Nils Mesterton (1888–1962) var befälet (dåvarande kapten) som gav eldgivningsordern vid Ådalsskotten 1931 vilket ledde till fem dödsoffer. För detta dömdes han till åtta dagars obehövlig arrestering och han kunde senare fortsätta sin karriär inom militären.

Kapten Mesterton och Ådalen 31. <http://www.riksarkivet.se/default.aspx?id=21785>, Riksarkivet, hämtad 2011-09-14

⁶⁰ *Ny dag*, 4/3 1940, s. 1.

Så inleds *Ny dags* första artikel vilken beskriver brandattentatet. Beskrivningen av attentatet medföljs av porträtt på offren för ”krigsaktivisternas mordhets mot kommunisterna”. Som ovan visats är denna attack på intet sätt isolerad utan sammanfaller med hot om partiförbud, gripanden av ledande kommunister och beslagtagning av tidningar kopplade till SKP. *Ny dag* väljer dock inte att representera dådet som ren antikommunism utan kopplar istället ihop det med ett dikotomiskt konfliktförhållande där krigshetsarna står mot de fredsälskande kommunisterna. Den enda kravet på aktion som *Ny dag* uppvisar riktar sig mot regeringen vilken uppmanas tillsätta ”en särskild utredningskommission så sammansatt att den innebär garanti för en opartisk och grundläggande utredning”. Inte heller den fjärde mars riktar *Ny dag* tydliga uppmaningar ens till den egna rörelsen, även om den talar om ”sorg och raseri” bland ”radikala arbetare”. Situationen hanteras alltså i huvudsak som en rent legal angelägenhet. Tonen skärps dock något den femte mars då tidningen uppmanar den egna rörelsen att ”med järnhård beslutsamhet [...] fortsätta arbetet för att reparera, vad partiets och arbetarklassens fiender åstadkommit”. Denna uppmaning konkretiseras dock inte i mycket mer än att Norrskensflamman verksamhet skall fortsätta – alltså ingenting mer än status quo.⁶¹ Tidningen visar i sammanhanget inga tecken på en offensiv strategi gentemot den legalistiska och utomrättsliga repression som drabbar rörelsen.

De första kommentarerna inordnar attentatet i ett större vän-fiendekomplex publiceras inte som ett uttalande från SKP, utan från den norska kommunistiska tidningen Arbeideren. Här beskrivs attentatet ha utförts av ”elever till de krafter, som arbetar för att driva Sverige i ett blodigt krig på den brittiska imperialismens sida”.⁶² Detta är det första tydliga uttalanden i beskrivelsen av angreppen som tydligt nämner de västallierade som en antagonistisk kraft. I det danska kommunistpartiets kommuniké, som också publiceras, framstår en annan retorik då de skriver att ”ingen terror och inga krigsförbrytelser skall kunna hindra rättens och sanningens seger”.⁶³ Denna argumentation är i stort sett helt inordnad i en legalistisk argumentation och tillsammans med de övriga framstår en bild av vilka nodalpunkter tidningen förhåller sig till i sin försvarsargumentation.

Jag studerar inte dessa utländska kommunikéer som på något sätt särskilda från *Ny dags* argumentation, utan som en naturlig del i den. Tidningen låter alltså de utländska kommunikéerna representera olika delar i SKP:s legalitets- och legitimitetsanspråk samtidigt

---

⁶¹ *Ny dag*, 5/2 1940, s. 1.

⁶² *Ny dag*, 5/2 1940, s. 1.

⁶³ *Ny dag*, 5/2 1940, s. 1.

som kommunikéerna i sig (implicit och explicit) uttrycker att den svenska kommunistiska rörelsen inte är isolerad.

I beskrivningen av terrorattacken tydliggörs hur viktigt det övergripande vän-fiendekomplexet är för angreppens signifiering. Som en del i denna vän-fiendeframställning är det kampen mellan ”krig och fred” som *Ny dag* använder för att kontextualisera händelsen – för att göra den begriplig. Jag vill här tydliggöra att vän-fiendekomplexet utgör en nodalpunkt kring vilken även sociala praktikers (i det här fallet terrordådets) mening partiellt fixeras. Det framstår också som att legalitetens ställning inom den partikulära politiska diskursen är så stark att den inte går att kringgå. Istället försöker *Ny dag* partiellt fixera legalitetsbegreppet i en för tidningen gynnsam position. I huvudsak framstår begrepp som demokrati och frihet som nodalpunkter till vilka legalitetsbegreppet partiellt fixeras. Dessa begrepp fixeras i sin tur till en partikulär definition av ”arbetarklassens intressen” och så vidare. Den legalitetsbeskrivning som tidningen använder sig av kan framstå som harmlös men den uppfattades av den svenska statsmakten som en del i något så hotfullt att det belades med transportförbud. Andra aktörer såg uppenbarligen tidningarna som ett så stort hot att deras personal skulle mördas, att deras redaktioner skulle brännas.

Sammanfattande slutsats

Jag kommer här, i uppsatsens avslut, att sammanfatta och utveckla några av uppsatsens viktigaste slutsatser. Uppsatsarbetet har också väckt ytterligare frågor vilka kommer att presenteras kortfattat.

Den nödvändiga legaliteten

Trots sin politiska oppositionsroll, vilken grundar sig i ett mot den lagstiftande makten annorlunda politiskt system, underkastar sig SKP legalitetens diskursiva legitimitetsanspråk. Just detta är en tydlig indikator på den svenska politiska diskursens ”krav” för att en rörelse ska kunna verka inom dess ramar. Även den subjekt(re)presentation som *Ny dag* ger uttryck för visar på en underkastelse gentemot denna föreställning. Detta tydliggörs av att *Ny dag* representerar ett hävdande av grundlagen som en motståndprocess. Lagen som SKP beskriver den måste således bevisas vara ett brott mot legaliteten för att framstå som illegitim.

Ny dag använder en rad metoder för att konstruera den specifika legalitet som står i antagonistiskt förhållande till de lagar och praktiker vilka riktas mot SKP. Den specifika legalitet som används i *Ny dags* retorik fixeras i huvudsak två moment; nämligen representationen av en specifik historisk kontinuitet samt demokrati. *Ny dag* kopplar den historiska kontinuiteten, vilken tydliggjorts med hjälp av Foucaults genealogiska metod, till vad som anses vara ”typiskt svenskt”. När SKP angrips utifrån en nationalistisk utgångspunkt är det alltså genom att framhäva en specifik historisk nationalism som den enda nationalismen, som partiet försvarar sig. Även konceptet nationalism framstår då som en flytande signifikant vilken partiellt fixeras i sin koppling till partikulära historiska kontinuitetsanspråk.

Demokratikonceptet, som *Ny dag* använder det, är också kopplat till dessa historiska kontinuitetsanspråk, men också till begrepp som (tryck)frihet. Yttrandefrihetskonceptet har visserligen en retorisk effekt när SKP:s tidningar beslagt men begreppen går närmast att känna igen från en liberal-politisk diskurs. SKP tvingas dock att använda dessa argument då de, till skillnad från en marxistisk-leninistisk terminologi, hade giltighet inom den bredare politiska diskursen. Den svenska (radikala) arbetarklassens intressen beskrivs inte heller stå i antagonistiskt förhållande till legaliteten – tvärt om. Diskursen kan således beskrivas som formerad på ett sådant sätt att en sådan argumentation hade varit omöjligt. Detta då det hade kunnat öppna upp för det redan hotande partiförbudet. Då denna studie har genomförts mot en ytterst begränsad tid finns det dock anledning att studera huruvida det förändrade

krigstillståndet senare förmådde SKP att ändra sin inställning gentemot det legala som det enda legitima. *Ny dags* förhållningssätt till legaliteten måste dessutom ses som norm- och subjektskapande riktat mot i synnerhet de kommunister som läste tidningen. Det finns i och med detta normskapande anledning att fråga sig hur kommunister som revolutionära subjekt påverkades samt hur stabil en sådan subjektform var. En sådan frågeställning har dock fallit utanför denna uppsats ramar, men den förtjänar framtida fokus.

Ett ofrivilligt fiendeförhållande

De legala, normativa och utomrättsliga angrepp som riktades mot SKP kan i förlängningen, utifrån Schmitts framställning av det politiska, ses som ett led i att försöka utplåna den svenska kommunismen. På grund av Nazitysklands nederlag och Sovjetunionens framgångar blev detta dock aldrig en realitet. Tvärt om stod SKP i slutet av kriget som starkare än någonsin tidigare; men under det finska inbördeskrigets starka antikommunism var denna framtid inte självklar. De huvudsakliga vän-fiendeförhållanden som *Ny dag* ger uttryck för förhåller sig till utländska positioner. Det förefaller således som att SKP inte har haft för avsikt att ställa sig i fientlig position gentemot framför allt den lagstiftande makten inom Sveriges gränser. Tvärt om gjorde rörelsen, som ovan visats, allt för att inte hamna i fiendskap gentemot samhällets legalitet. *Ny dags* försvar mot i synnerhet socialdemokratins positionerande av SKP som antidemokratisk antagonist tydliggör dock hur de begrepp och konfliktpositioner som *Ny dag* förhåller sig till var utsatta för kamp. Denna kamp var på intet sätt jämbördig vilket kan förklara att såväl terrorattentatet mot Norrskensflamman som de hårda legala angreppen möjliggjordes.

De kommunistiska rörelserna kämpade med socialdemokratin och en progressiv borgerlighet såväl innan som efter den analyserade tidsperioden. Under tiden för det finsk-sovjetiska kriget var denna formering, vilket Hobsbawm lyft fram, dock satt på undantag. Visserligen signifierade *Ny dag* fortfarande sina antagonister med hänvisningar till fascismen, men motståndarna var inte desamma som tidigare. Detta belyser hur potentiellt instabila politiska vän-fiendeformeringar är och hur fort förändringar i dessa kan åstadkomma krav på den nya fiendens utplåning från det politiska. Att SKP fortfarande, under det finsk-sovjetiska kriget, åberopade antifascismen även i sin antagonism gentemot staten belyser dock nödvändigheten av kontinuitetsanspråk även vid förändringen av vän-fiendekomplex.

Källor

Samtliga förstasidor av tidningen *Ny dag*, 1 november 1939 – 31 mars 1940, efter Lunds Universitetsbiblioteks mikrofilmskatalogisering.

Litteratur

Tryckt litteratur

Bensaïd, Daniel, ”Den permanenta skandalen” i *Vad innebär det att vara demokrat*, Tankekraft förlag, Stockholm, 2010

Björilin, Lars, ”Om svensk och rysk kommunism” i *Hur Rysk är den svenska kommunismen?: Fyra bidrag om kommunism, nationalism och etnicitet* (red. Gerdin, Mari & Östberg, Kjell), Södertörns högskola, Huddinge, 2006

Bolin, Jan ”’Vi måste ha en viss nationell känsla’: Den kommunistiska försvenskningens dilemma – Första maj i Karlskoga” i *Kommunismen hot och löfte. Arbetarrörelsen i skuggan av Sovjetunionen 1917–1991*, Carlsson Bokförlag, Stockholm, 2002

Edenheim, Sara, *Begärets lagar – Moderna statliga utredningar och heteronormativitetens genealogi*, Brutus Östlings Bokförlag Symposion, Eslöv, 2005

Ekdahl, Lars, ”Svensk arbetarrörelse på den tredje vägen?: Socialdemokratiska vägval under det korta 1900-talet” i *Kommunismens hot och löfte: Arbetarrörelsen i skuggan av Sovjetunionen 1917 – 1991* (Red. Håkan Blomqvist & Lars Eldahl), Carlsson Bokförlag, 2002, Stockholm

Foucault, Michel, ”Nietzsche, genealogy, history”, I *Language, Counter-memory, Practice: Selected Essays and Interviews*, (red.) Bouchard, Donald F., Basil Blackwell, Oxford, 1977

Foucault, Michel, *Sexualitetens historia, Band 1: Viljan att veta*, Daidalos, Göteborg, 2002 (1976)

- Hirdman, Yvonne, *Sveriges kommunistiska parti 1939 – 1948*, Allmänna Förlaget, Stockholm, 1974
- Hobsbawm, Eric, *The Age of Extremes: 1914 – 1991*, Abacus, London, 1995 (1994)
- Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal, *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*, 2nd edition, Verso, London, 2001 (1985)
- Linderborg, Åsa, *Socialdemokraterna skriver historia: Historieskrivning som ideologisk maktresurs 1892 – 2000*, Atlas Akademi, Stockholm, 2002
- Schmidt, Werner, *Antikommunism och kommunism under det korta nittonhundratalet*, Nordic Academic Press, Lund, 2002
- Schmitt, Carl, *Det politiska som begrepp*, Daidalos, Göteborg, 2010 (1927, 2:a utgåva 1932)
- Schmitt, Carl, *Legality and Legitimacy*, Duke University Press, Durham, 2004 (1938)
- Schmitt, Carl, *Political Theology: Four chapters on the concept of sovereignty*, University of Chicago Press, Chicago, 2005 (1922 reviderad 1934)

Icke tryckt litteratur

- Ernst Linder. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/ernst-linder>, Nationalencyklopedin, hämtad 2011-09-14.
- Kapten Mesterton och Ådalen 31. <http://www.riksarkivet.se/default.aspx?id=21785>, Riksarkivet, hämtad 2011-09-14
- Ny dag. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/ny-dag>, Nationalencyklopedin, hämtad 2011-09-19.